

TƏBİİ MÜHİTİN VƏ MƏDƏNİ LANDŞAFTIN OPTİMALLAŞDIRILMASI P L A N

1. Təbii mühitin optimallaşdırılması.

2. Mədəni landşaft

Elmi-texniki tərəqqinin davamlı inkişafı insanın landşafta daha dərin təsirini, təbii ehtiyatların istifadəsinin intensivliyinin artmasını gözləməyi qanuna uyğun hesab edir. Bu səbəbdən cəmiyyətin ətraf təbii mühitə təsirini optimallaşdırmaq vacibdir. Təbii mühiti optimallaşdırmaq dedikdə aşağıdakılar nəzərdə tutulur: təbii resursların rəşional, elmi əsaslandırılmış və texnoloji cəhətdən yüksək səviyyədə istifadəsi; təbii proseslərin fəal nizamlanması; meliorasiyanın elmi əsaslarla aparılması; landşaft sisteminin müxtəlif formalı texnogen təsirlərdən müdafiəsi, hətta qoruqların yaradılması.

Təbii mühitin optimallaşdırılmasının əsas məsələsi onun istismarı, konservasiyası və meliorasiyası arasında balanslanmış münasibətlərin qurulmasıdır. Bu məsələni yalnız elmi yolla həll etmək olar. Optimallaşdırma probleminin həlli antropogen kənd təsərrüfatı landşaftının formalaşdırılmasının elmi əsaslarının işlənməsindən, yerquruluşu praktikasına landşaft - coğrafi ərazi təşkilini (yəni kənd təsərrüfatı landşaftının əsaslandırılmış planlaşdırılması) daxil etməkdən asılıdır.

Elmi ədəbiyyatda insanın təsirindən dəyişilmə xarakterinə görə müasir landşaftlar aşağıdakı kimi bölünümlər: ovalıq (şərti, ilkin), az

dəyişilmiş (tundra, səhra); pozulmuş və ya çox dəyişilmiş - burada insanın təsərrüfat fəaliyyəti yararsız proseslərə gətirib çıxarmışdır (yuyulma, eroziya, bataqlaşma...); mədəni və ya rəasional dəyişdirilmiş.

«Mədəni landşaft» anlayışını bəzi tədqiqatçılar təsərrüfat fəaliyyətinin nəticəsində dəyişilmiş təbii landşaft hesab edirlər. Ancaq atılmış əkin yerini, karxana ilə korlanmış ərazini mədəni landşaft hesab etmək olmaz. Son illər təsərrüfat fəaliyyətinin nəticəsində yenidən yaraşnan antropogen landşaftlar haqqında təsəvvürlər geniş yayılıb.

Sözsüz ki, mədəni və ya antropogen landşaftlar istənilən təbii zonada (çöl, meşə və s.) özünün inkişaf xassəsini saxlayır, yəni həmin landşafta xas olan təbii qanunlarla inkişaf edir. Buna görə mədəni landşaftların formalaşması (o cümlədən kənd təsərrüfatının fəaliyyətinin nəticəsində) ilk növbədə müəyyən əraziyə xas olan landşaft yaratma proseslərinin bütün kompleksinin məlumatları əsasında planlaşdırılmalıdır. Bu zaman təbii və təsərrüfat mənşəli mənfi prosesləri qabaqlamaq üçün, landşaftın sanitariya-gigiyenik şəraitini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə layihələndirilən kənd təsərrüfatı landşaftlarının landşaft - ekoloji proqnozunun işlənməsi böyük əhəmiyyət daşıyır. Onda həqiqi mədəni landşaftlar yalnız istehsal rolunu oynamayacaq, həm də sağlam və estetik cəhətdən gözəl görünüşlü olacaqdır.

Zəruri ədəbiyyatlar:

1. Süleymanov M.Ə. Əliyeva İ.S. Landşaftşünaslığın əsasları Bakı, 1998
2. Museyibov M.A. Landşaftı Azərbaycanda Bakı 2000
3. Daşdıyev R.H. Landşaftın ekologiyası. Bakı 2003

4. İbrahimov T. O. Landşaft tədqiqatları və onların ekoloji problemləri. “Elm və təhsil” 2015, 384 səh.

Əlavə tövsiyyə olunan ədəbiyyatlar:

1. Süleymanov M.Ə. Azərbaycanın təbii və antropogen landşaftlarının coğrafi qanunauyğunluqları. Bakı 2005.
2. İbrahimov T.O. Azərbaycan qoruqlarının landşaftları. Bakı. “Elm və təhsil”, 2017, 184 səh.
3. Ибрагимов Т.О. Ландшафтные исследование и экологические проблемы . Ваку. “Elm və təhsil”, 2018, 208 с.